

مواد خواندنی

آنچه پژوهش درباره خواندن، کتابخانه‌ها و انجمن‌ها آشکار می‌سازد

• نرگس محمدعلیپور

دانشجوی دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی،
و عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن

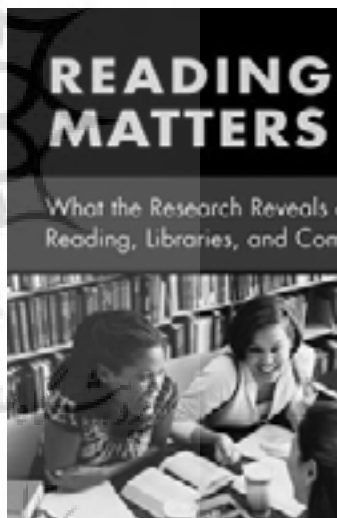
نوجوانان و نقش مطالعه به قصد لذت در کشف شخصیت و هویت آنان انجام داده است.

موضوع مطالعه یکی از حوزه‌های مهم پژوهشی در عرصه علوم مختلف و مورد توجه پژوهشگران بسیاری است. درباره رشته‌های تخصصی همانند روان‌شناسی، علوم تربیتی و کتابداری تحقیقات مهمی صورت گرفته که نشان‌دهنده اهمیت و توجه خاص اندیشمندان به آن می‌باشد. علاوه بر آن در بسیاری از رشته‌های علمی و فنی به بحث خواندن به‌عنوان زیربنای اصلی در فعالیت حرفه‌ای پرداخته شده، و شیوه‌های مطالعه و کاربردهای خاص آن در بهره‌وری علمی مورد توجه قرار گرفته است. اثر حاضر یکی از منابع مهم این حوزه تخصصی در سال‌های اخیر می‌باشد.

کتاب در چهار فصل تنظیم شده و با رعایت نظم منطقی درباره گروه‌های مختلف سنی به بررسی ابعاد خواندن و نقش مهم آن در زندگی مردم و علاقه‌مندان به مطالعه می‌پردازد. در فصل اول، «انجمن (جمعیت) مطالعه‌کنندگان»^۱، به قلم کاترین راس، جمعیت‌ها و نهادهای تأثیرگذار در مطالعه بررسی و تشریح شده است. همچنین برخی از عوامل مهم و موثر در این زمینه موضوعی مورد توجه قرار گرفته است. تصویری که از مطالعه نزد خوانندگان وجود دارد، یکی از مسائلی است که در این فصل به آن عنایت شده و ویژگی‌های این موضوع بررسی شده است. برخی از پندارها درباره مطالعه در سطوح مختلف جامعه وجود دارد که افراد برداشت‌های متعددی از آنها دارند. بر همین اساس پاره‌ای از هنجارهای اجتماعی شکل می‌گیرد که قابل نقد و تجزیه ساختاری است. از مباحث دیگر این فصل تاریخ مطالعه و بررسی ابعاد آن است.

در این فصل همچنین پژوهش‌های مربوط به مطالعه معرفی و زمینه‌های انجام آن پژوهش‌ها بررسی شده است. مطالعه، به‌عنوان یک فعالیت تعاملی، از دیگر مباحث این فصل است که درباره تلقی از ارتباطی که مطالعه در میان مردم ایجاد کرده، بحث می‌کند. تأثیر مطالعه در تفکر و نقش آن در کتابخوانی فرد و تجاری که در این زمینه به‌دست آمده، در قالب فرآیند تاریخی مطالعه مرور شده و نتایج منطقی از آن استخراج می‌شود.

توضیحاتی که نویسندگان در بخش‌های مختلف ارائه داده‌اند،

■ Ross, Catherine Sheldrick, McKechnie, Lynne (E.F.), Rothbauer, Paulette M. (2006) **Reading Matters: What the Research Reveals About Reading, Libraries, and Community.** Westport, Connecticut: Libraries Unlimited. ISBN:1-59158-066-8

نویسندگان کتاب حاضر از متخصصان برجسته در حوزه مطالعه و خواندن هستند و در این زمینه به تدریس و پژوهش اشتغال دارند. کاترین شلدریک راس^۱ استاد و رئیس مدرسه مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی در دانشگاه آنتاریو غربی^۲ است و در حوزه تخصصی خواندن و مطالعه به تدریس و پژوهش اشتغال دارد. لین مک‌کچنی^۳ نیز استادیار در همان دانشگاه است و در حوزه مطالعه و نقش کتابخانه‌های عمومی به تحقیق و پژوهش پرداخته است. پولت راث‌بانر^۴ استادیار دانشگاه تورنتو^۵ است. وی نیز پژوهش‌های ارزشمندی درباره مطالعات

تأثیر مطالعه در تفکر و نقش آن در کتابخوانی فرد و تجاربی که در این زمینه به دست آمده، در قالب فرآیند تاریخی مطالعه مرور شده و نتایج منطقی از آن استخراج می‌شود.

کتابخانه را از دیدگاه آنان تحلیل کرده و با شرح آثار پژوهشی در این حوزه به توضیح بیشتر مطلب می‌پردازد. مؤلف علاوه بر آن، با بیان تعامل میان مطالعه و تثبیت شخصیت، به رابطه اثربخش خواندن در شکل‌گیری هویت جوانان اشاره می‌کند. معرفی آثار پژوهشی در این زمینه نشان می‌دهد که خواندن و عادت به مطالعه در ساختار شخصیتی جوانان تأثیر عمیقی به جا می‌گذارد.

نویسنده با مطرح ساختن قالب‌های متعدد رسانه‌ای و ارتباط آن با خواندن جوانان به ابعاد دیگری از مقوله خواندن در نزد آنان می‌پردازد. است. رسانه‌ها در عصر حاضر به‌ویژه در قالب دیجیتال نقش بسزایی در تحولات اجتماعی و فرهنگی برعهده دارند و عامل مهمی در تغییر رفتار مطالعاتی جوانان به‌شمار می‌آیند. بررسی تأثیر رسانه‌های نوین در مطالعه و شیوه‌های خواندن می‌تواند به درک بهتر فرآیند مطالعه منجر شود. از مباحث دیگر این فصل تشریح رابطه میان خواندن و نوشتن متون است. هنگامی که رفتار مطالعاتی جوانان بررسی می‌شود، می‌توان به نقش نوشتن به‌مثابه یک عمل لذت‌بخش و همراه با احساس برجسته‌بودن در نزد جوانان پرداخت. از این منظر نگارش با مطالعه ارتباط نزدیکی دارد. معرفی چند مطالعه پژوهشی به همراه نتایج آنها، و نقشی که کتابخانه و والدین جوانان در فرآیند نوشتن می‌توانند داشته باشند، از موضوع‌هایی است که مؤلف بدانها نظر داشته است. ساختار این فصل به‌میزان زیادی به ارتباط میان مطالعه و عوامل اجتماعی و فرهنگی نزدیک است. نویسنده با تلاشی درخور توانسته است میان عناصر تأثیرگذار در مطالعه ارتباط برقرار ساخته، و خاستگاه مطالعه را نزد جوانان تشریح کند.

کاترین راس در فصل چهارم، «خوانندگان بزرگسال»^۳، به بررسی مطالعه و ویژگی‌های آن در دوره بزرگسالی می‌پردازد. بخش اول با بیان عناصر مهم خواندن، چون خواننده، دلیل مطالعه، چرایی و چگونگی آن، مکان و زمان مطلوب مطالعه، شروع می‌شود. نویسنده در این فصل ضمن بیان تجربه‌های مطالعه و آثار پژوهشی مربوط به آن، به جنبه‌های احساسی مطالعه در نزد بزرگسالان است. عناصر مهمی که در فرآیند خواندن تأثیر مستقیمی دارند، به‌ویژه انتخاب مکان مطالعه از جمله مباحثی است که مؤلف به آن توجه خاصی نشان داده است.

بررسی آثار مطالعه در زندگی و کیفیت آن و نیز شرایط انتخاب کتاب از سوی بزرگسالان از دیگر مطالب این فصل است که نویسنده با بررسی انگیزه و نیاز آنان در انتخاب کتاب، به ابعاد خاص این فرآیند تأثیرگذار در زندگی خواننده پرداخته است.

به همراه طرح برخی از پرسش‌های مهم درباره پیمایش‌های به‌انجام رسیده، به خواننده کمک می‌کند تا بتواند روند کلی مطالعه را مشخص ساخته، و ارتباط میان پاره‌های پژوهش را به‌خوبی درک کند.

لین مک‌کنچی در فصل دوم، «خواننده‌شدن: سال‌های کودکی»^۴، به تحلیل شکل‌گیری و قوام مطالعه در دوران کودکی می‌پردازد. وی در پنج بخش درباره وضع مطالعه کودکان توضیحات مبسوطی ارائه می‌دهد. مک‌کنچی شرح می‌دهد که ما چه مطالبی باید درباره کودک و مطالعه بدانیم تا به تحلیل مناسبی از وضع آن در نزد کودکان دست یابیم. وی در این زمینه به معرفی برخی از مطالعات انجام‌شده در ایالات متحده، استرالیا، کانادا، انگلستان و کشورهای دیگر می‌پردازد. معرفی منابع مطالعه و نظر متخصصان از مباحثی است که در این بخش به آنها اشاره شده است.

خواننده‌شدن و تحقیقاتی که درباره شرایط و ویژگی‌های تشویق و ترغیب به مطالعه انجام شده، در بخش دیگری از این فصل مطرح شده است. همچنین تأثیر مطالعه کتاب‌های یک فروست مشخص و مجموعه‌ای از آثار معین، از دیگر مباحث این فصل است. در ادامه نویسنده به طرح مشکلات پسران در مطالعه و پژوهش‌های پیمایشی در این زمینه و مبحث کودک، کتابخانه و مطالعه پرداخته است. مؤلف در این فصل بر آن بوده تا با طرح رهنمودهای سودمند، به تبیین وضع مطالعه کودکان و آنچه در توان و اختیار والدین یا کتابخانه وجود دارد، به‌صورت راهکارهای عملی بپردازد. تلاش مک‌کنچی درباره تبیین شرایط مطالعه کودک و اثربخشی آن در تکوین شخصیت وی، نشان‌دهنده توجه و مطالعه عمیق اوست.

پولت راث‌بائر در فصل سوم، «جوانان و مطالعه»^۵ با بحث درباره شخصیت جوانان و ارتباط آنان با مطالعه، به تشریح مباحثی در این خصوص می‌پردازد. وی با طرح مباحث اصلی درباره آنچه به‌عنوان اطلاعات پایه و بنیادی شناخت جوانان و ساختار مطالعه مطرح می‌شود، به تبیین مقوله مهم مطالعه در نزد این گروه تأثیرگذار پرداخته و انگیزه‌ها و دلایل ضرورت خواندن را نزد آنان توضیح می‌دهد. فعالیت‌های جوانان به‌منظور کسب لذت از مطالعه، ارتباط میان مطالعه روزنامه‌ها و فعالیت اجتماعی از منظر آنان، از جمله موضوع‌های مهمی است که در این فصل مورد توجه قرار گرفته است.

نویسنده با معرفی شیوه‌های مطالعه و خواندن داستان‌ها و موضوعات مطالعاتی پرطرفدار، به دیگر ویژگی‌های جوانان در عادت خواندن توجه کرده و می‌کوشد تا تأثیر این قبیل منابع را در شکل‌گیری توانایی‌های جوانان در عرصه مطالعه را بررسی کند. همچنین با توجه به نقش مهم کتابخانه‌ها در گسترش فرهنگ مطالعه در نزد جوانان،

بررسی اثر

چنانکه از نام اثر برمی‌آید، کتاب علاوه بر گروه‌های سنی مطالعه‌کننده و ویژگی‌های آنها، به جنبه‌هایی از مطالعه می‌پردازد که با کتابخانه‌ها و انجمن‌های علمی ارتباط دارد. در کنار آن توجه به گروه‌های مهمی چون معلمان و والدین که می‌توانند نقش تعیین‌کننده‌ای در ایجاد انگیزه و علاقه برای مطالعه داشته باشند، به‌نحو خاصی مطرح شده است. کارکنان کتابخانه‌ها نیز از جمله افرادی‌اند که می‌توانند با ایفای نقش موثر خود در گسترش فضا و فرهنگ مطالعه به توسعه آن در جامعه کمک کنند. این گروه در اجرای وظیفه خود اغلب با مشکل بزرگی روبه‌رویند، و آن عبارت از این است که چگونه می‌توانند چنین وظیفه سترگی را عملی سازند. این اثر به کتابداران کمک می‌کند تا بتوانند در انجام این رسالت مهم از دستاوردهای علمی بهره‌گرفته، و چرایی و چگونگی انجام آن را برای خود و دیگران تبیین کنند. این رسالت گاهی با دشواری‌های زیادی روبه‌روست، به‌ویژه آنکه برخی از اعضا و کاربران کتابخانه شناختی سطحی از خدمات و کارکرد کتابخانه دارند.

درک و تحلیل فرآیند مطالعه به‌قصد لذت، برای معلمان و والدین اهمیت بالایی دارد. این حوزه یکی از زمینه‌های مهمی است که کتابخانه می‌تواند با تکیه بر آن به برنامه‌های مهم بعدی خود در جامعه بپردازد. آغاز فرآیند مطالعه نزد بسیاری از خوانندگان با انگیزه لذت همراه است؛ گرچه پس از آن بسیاری از خوانندگان کتاب و منابع اطلاعاتی به دلایل دیگری به این فعالیت رو می‌آورند، ولی شروع آن با انگیزه لذت امر بسیار شایعی است. حتی در کنار سایر اهداف مطالعه، لذت بردن از خواندن نیز می‌تواند یکی از دلایل اصلی فعالیت مطالعاتی افراد به‌شمار آید. کتابخانه‌ها، مدارس، انجمن‌های علمی و اجتماعی از جمله نهادهایی‌اند که می‌توانند با حمایت از علاقه‌مندان به مطالعه، نقش مهمی را در این میان ایفا کنند. فعالیت‌های گسترده اجتماعی برای دسترس‌پذیر ساختن و انتخاب و توزیع وسیع منابع اطلاعاتی در یک شبکه توسعه‌یافته می‌تواند به نتایج مطلوبی منجر شود. این مهم در کنار همکاری سازمان‌ها و نهادهای فرهنگی متعدد، تأثیرات بیشتری خواهد شد. همچنین پایه‌گذاری انجمن‌های مطالعه خود عاملی تأثیرگذار در این عرصه به‌شمار می‌آید. نهادهایی که با بهره‌گیری از تجارب کتابداران و اندیشمندان، می‌توانند تأثیر بسزایی در گسترش فرهنگ کتابخوانی داشته باشند.

از جمله دلایلی که موجب شده فرهنگ مطالعه مورد توجه متخصصان حوزه کتابداری قرار گیرد، آن است که در دو دهه گذشته، توسعه باشگاه‌های کتاب^۱، انجمن‌های مطالعه، و کتابخانه‌ها به‌نحو بی‌سابقه‌ای به رشد فرهنگ کتابخوانی در غرب یاری رسانده است. همچنین تلاش‌های گسترده‌ای برای ترویج کتاب و فرهنگ مطالعه در میان مردم صورت گرفته و کتاب به‌عنوان کالایی تقریباً ثابت در سبد خرید خانواده درآمده است. علاوه بر آن فعالیت مجلات و پایندهای زیادی در حوزه‌های تخصصی آموزش و پرورش، مطالعات فرهنگی، پژوهش‌های رسانه و کتابداری و اطلاع‌رسانی بر این جریان تأثیر گذاشته است. این عوامل، مطالعه و فرآیند خواندن را در اجتماع تثبیت کرده‌اند.

رسانه‌ها در عصر حاضر به‌ویژه در قالب دیجیتال نقش بسزایی در تحولات اجتماعی و فرهنگی برعهده دارند و عامل مهمی در تغییر رفتار مطالعاتی جوانان به‌شمار می‌آیند.

مولفان با معرفی یافته‌های پژوهشی درباره نقش کتابخانه در حمایت از مطالعه و فعالیت خواندن، و نیز طرح و تبیین ارتباط علمی میان خواندن به‌قصد لذت و موفقیت در مطالعه، در رسیدن به هدف خود در این کتاب موفق بوده‌اند. موضوع‌های مختلف حوزه مطالعه و جنبه‌های گوناگون عادات خواندن، و نیز اولویت‌ها و خواسته‌های خوانندگان در مطالعه به‌خوبی بررسی و تحلیل شده است (۱).

درواقع هدف از نگارش کتاب ارائه یک متن مستند بر مبنای یافته‌های پژوهشی در حوزه تخصصی مطالعه بوده، که به اشتراک موضوعی درباره خواندن، خوانندگان، و کتابخانه منجر شده است. کتاب با ارائه یک روند پیوسته از مطالعه به قصد لذت، به بیان جریان مطالعه از دوران کودکی به نوجوانی و جوانی، و سپس به مرحله بزرگسالی می‌پردازد. از ویژگی‌های دیگر کتاب آن است که یافته‌های آن بر مبنای مطالعات تجربی و پیمایش‌های انجام‌شده درباره مطالعه افرادی که در آزمون و تحقیق مولفان شرکت کرده‌اند، انجام پذیرفته است. نظرات و اندیشه‌های جامعه پژوهشی در تدوین اثر نقش مهمی بر جای نهاده و نویسندگان در بخش‌های مختلف کتاب به آن اشاره کرده‌اند.

ساختار اثر با تکیه بر نتایج پژوهش‌های مرتبط، به یک متن کاملاً علمی و تحقیقی بدل شده است که می‌توان بر اساس آن به تحلیل جامعی از وضع کتابخوانی دست یافت. نویسندگان در بخش‌های مختلف و در موارد متعدد از نتایج تحقیق خود به‌صورت برجسته‌سازی و کادربندی مدون بهره‌جسته‌اند. تلاش آنان در معرفی نتایج مهم پژوهش‌های انجام یافته و کلیدهای اصلی پژوهش، حکایت از ذوق درونی و علاقه حرفه‌ای به نگارش متنی مستند و معتبر دارد و یکی از نقاط قوت کتاب به‌شمار می‌آید.

در این اثر، همچنین با ارائه رویکرد کتابداری، آنچه کتابخانه باید یا می‌تواند انجام دهد، تشریح شده است. بخش‌ها و فصل‌های کتاب کوتاه بوده و مطالب با دقت انتخاب شده است و تلاش پدیدآورندگان برای بیان نتایج حاصل از پژوهش‌های پیمایشی آن را به اثری مهم در عرصه رهنمودهای مطالعه و شیوه‌های خواندن تبدیل کرده است. این مهم در سراسر کتاب به‌خوبی قابل مشاهده و ملاحظه می‌باشد.

بیان ابعاد متعددی در این حوزه تخصصی است. نویسندگان به مطالعه، در کارکرد اجتماعی و فرهنگی آن نظر داشته‌اند. کتاب تا حد زیادی در این زمینه دارای خصوصیت جامع‌نگری می‌باشد. علاوه بر آن توجه به گروه‌های سنی، نوعی تقسیم‌بندی موضوعی پدید آورده که می‌توان با تکیه بر آن به مطالعه بخش‌های مورد علاقه مشغول شد. فصل‌ها تا حد زیادی دارای استقلال موضوعی بوده و قابلیت مطالعه مستقل را نیز دارد.

نگارش روان کتاب، خواندن کتاب را دلپذیر ساخته، و در کنار آن باید به استنادهای بسیار اشاره کرد که حاکی از عمق پژوهش مؤلفان است. کتابنامه‌های هر بخش در پایان همان بخش آمده و نمایه کتاب شامل فهرست موضوع و نام‌هاست. معرفی نمونه‌هایی از مطالعات پیمایشی و بیان نتایج آن در درون قالب‌های مشخص، و با رنگی مجزا از زمینه کتاب ارائه شده است.

در مجموع کوشش مؤلفان در ارائه اثری پژوهشی، کتابی سودمند در حوزه مطالعه پدید آورده که خواندن آن برای علاقه‌مندان به این زمینه تخصصی، و به‌ویژه کتابداران مفید و ارزشمند می‌باشد.

پی‌نوشت‌ها

1. Catherine Sheldrick Ross
2. Western Ontario
3. Lynne McKechnie
4. Paulette Rothbauer
5. University of Toronto
6. Company of readers
7. Becoming a reader: childhood years
8. Young adults and reading
9. Adults readers
10. Book clubs
11. Road map

منابع و ماخذ

1. Reading Matters: What the Research Reveals about Reading, Libraries, and Community, Editorial Reviews by Amazon. Available: <http://www.amazon.com/Reading-Matters-Research-Libraries-Community/dp/1591580668> Accessed: 19, Aug. , 2007]
2. Reading Matters: What the Research Reveals about Reading, Libraries, and Community. Review By: Greenwood Publishing Group. Available: <http://doi.contentdirections.com/mr/greenwood.jsp?doi=1591580668/10, 1336> [Accessed: 19, Aug. , 2007]

درواقع هدف از نگارش کتاب ارائه یک متن مستند بر مبنای یافته‌های پژوهشی در حوزه تخصصی مطالعه بوده، که به اشتراک موضوعی درباره خواندن، خوانندگان، و کتابخانه منجر شده است.

ارائه اطلاعات سودمند منتشرشده در نشریات علمی، تکنگاشت‌های آموزشی، مطالعات فرهنگی و حوزه رسانه، به‌علاوه یافته‌های پژوهشی نویسندگان از ارزش‌های کتاب حاضر است. از ویژگی‌های دیگر کتاب آن است که مؤلفان با بررسی و تحلیل برخی از تصورات عمومی که درباره مطالعه در میان مردم وجود دارد، و پشتیبانی از موقعیت قوی و نقش حیاتی کتابخانه‌ها در زندگی کتابخوانان، به نگارشی تخصصی دست یازیده‌اند. از سوی دیگر این اثر با فراهم‌ساختن یک نقشه راه^{۱۱} برای یافته‌های پژوهشی در حوزه مطالعه، شناخت گروه‌ها و قشرهای مختلف مردم، واکنش خوانندگان، ارزش‌های فرهنگ عمومی، طبیعت اجتماعی مطالعه، و نقش کتابخانه‌ها در گسترش سواد و فرآیند خواندن، منبعی مناسب و راهنمایی ارزشمند برای شناخت و بهره‌گیری از لذت مطالعه، و با اولویت دادن به کتابخانه‌ها و مدارس محسوب می‌شود (۲).

ترکیب میان بررسی و تحلیل مطالعه اوقات فراغت و مطالعه بر مبنای کسب لذت از جمله اهداف اصلی در تدوین اثر بوده است. علاوه بر آن باید به تامل در نقش مؤثر کتابخانه‌های عمومی اشاره کرد که تاثیر این نهاد اجتماعی در گسترش و رشد سواد در جامعه بررسی شده است. گسترش مطالعه عمیق و مادام‌العمر در سطوح مختلف زندگی که یکی از اهداف کتابخانه‌های عمومی است، به ارائه راهکارهای سودمندی در شیوه‌های مطالعه و روش‌های مؤثر خواندن منجر می‌شود. تلاش نویسندگان اثر در تشریح نظریه و پژوهش درباره مطالعه و مطالعه کنندگان، که فواید زیادی برای استفاده متخصصان در رشته‌های مختلف علمی به‌همراه دارد، سبب پدیدآمدن یک منبع راهنما در حوزه تخصصی خواندن شده که می‌تواند یک کتاب درسی در دوره‌های آموزشی مرتبط باشد. همچنین بررسی تاثیر کتابخانه‌ها بر فرآیند مطالعه و بیان ارزش آن، با ظرافت خاصی تشریح شده است و مؤلفان بر این باورند که نقش کتابخانه در گسترش فرهنگ کتابخوانی، در کنار حمایت از مطالعه به‌عنوان یک فعالیت اجتماعی، زمینه‌ساز ایجاد شرایط مطلوب برای توسعه و رشد استعدادهای فراوان در سطوح مختلف جامعه می‌شود.

از ویژگی‌های دیگر کتاب توجه به جنبه‌های مختلف مطالعه و